Norman Károly

Károly – Manó 1.

Ez egy följegyzés-sorozat, az „én-én jegyzőkönyvek” első számozott tagja; a sorozat a Föld talán legfontosabb jelenkori dokumentumegyüttese. Hordozója a közös elektromos tér, ezért fönnmarad, amíg a földi élet. A neuronális háló vizsgálata szerint Károly újraélesztése révén kiterjed a Föld létideje a Nap végéig, aminek az esélyét korábban zérusra becsültük. Olyan ismeretekhez juthatunk általa magáról az életről, amelyek ehhez nélkülözhetetlenek. Bárki bármikor hozzáfér ezekhez az új dokumentumokhoz, amint például minden egykori kulturális eredményhez is.

Formája – értelmező passzusok mellett – natív dialógus. Vagyis az „én”-jegyzőkönyvek artikulációja megfelel a pontos, primer létrejövetelüknek, formájuk ezért dialógus; ilyesmi csak ama régmúltból volt eddig tanulmányozható, amikor az első teljes kultúrhagyomány-rögzítés történt, tehát a humanoid időkben. Alapvető különbség van azonban a jelen rögzítés dialógusai és az egykori kultúrhagyományéi között. Azok, amint Károly rávilágított, nem primer, tényleges dialógusok voltak, hanem egy tárgy megvilágítását szolgáló szekunder irodalmi kompozíciók, általánosítva műfajkategória. Károly megemlítette, hogy a kultúrhagyományban voltak primer jellegűnek szánt dialóguselemek is, de ezeket ma nem lehet használni: például lehallgatási, bírósági tárgyalási, szembesítési dokumentumok, amelyeknek egyáltalán nem voltak irodalmi értékeik, bár a létrejöttük természete megfelelt az „én”-es korszaknak, amikoris az „én”-ek belső tartalmai élesen szembekerültek a „mi” szemponttal. Károly nevetve jelzi, hogy ez a szembenállás bírósági verdiktekben is előfordult, egy akkori ítélet összetevője lehetett a „beismerés”, a „szándékosság” stb., amiről az éntartalmak ténylegességére vonatkozóan csak valószínűségi megállapítások voltak mellékelhetők a jogszabályokra alapozott, azaz logikai alapú mi-döntésekhez. Mindez annyira „humanoid”, hogy csak mint történelmi színösszetevőt érintik ezek a dialógusok. A jelen dialógusok azonban az elsődlegesek, rögzítettségük a ténylegesség szintjén áll, olyasmi ez, ahogy Károly gondolja, mint hegytetőn kiáltozók hangja, amely a maga elsődleges tartalmával úszik tova a levegőben, míg szét nem szóródik; vagy mint elektronikusan közvetített zene, amely a Földnek az elhangzás egykori helyétől mint középponttól fénysebességgel távolodó gömb felszínének elektromágneses fodrozódása.

A dialógus két szereplője állandó. Korábban már kialudt az „én" fontossága, de a projekt egyik technikai célja éppen ennek fölébresztése volt, mivel az egykori „én"-ek „lelkére" volt szükség, annak tartalmával, amely – az első jegyzőkönyvek szerint – nem választható külön a lélektől. Effélék: isten, zene, hit, remény, szeretet, szerelem, tudás, misztika, vágy, kíváncsiság, törekvés vagy motiváció. Ilyenek aktív működtetésére van elengedhetetlenül szükség ahhoz, hogy a Föld létideje kiterjedjen a Nap haláláig. Interfészként, illesztőként a „mi" és Károly mint „én" közé az újraélesztését végző mantida religiosát készítettük fel „én"-né, amihez a Kultúrörökség tetemes részét mozgósítanunk kellett. Fölvetődik, hogy ha egy „én"-nek mindenképpen része a „lélek", miért nem tudjuk birtokolni Károly nélkül is azon tartalmakat, amelyek a „lélek" integrált részei, összességük éppen a lélek, amelyben megszületnek; erre ismerjük a választ, szervesen következnek és függnek össze a belső tartalmak a külsőkkel, amelyek viszont a „társadalom" történetének során jönnek létre állandó, dinamikus kölcsönkapcsolatban, dialektikában az „én"-ekkel. Tyúk-tojás probléma. Amikor elaludt az „én" a Földön, akkor ennek az „én"-„mi" dialektikának a súlypontja eltolódott a „mi" irányába, elaludtak az „én" lehetőségei, miáltal átmenetileg a Föld eszköz-arzenáljából az inaktívák közé kerültek a belső lelki tartalmak. Manó (ahogy Károly elnevezte az újraélesztőt, a „mi" képviseletében kiállított, partner „én" mantis religiosát) belső lélektartalmai tehát ugyan megszületnek benne magában, de ehhez nincsenek az e tartalmakkal kölcsönviszonyban lévő, történelmi külsők, amik tehát Károly lelkének tartalmaihoz szervesen kapcsolódtak, ami nélkül a belsők erőtlenek lettek volna. Ezek történelmi folytonosságának újrafelvétele a föltétel a Föld életidejének kiterjesztéséhez.

Az előbbi gondolatmenet Károly megfogalmazásaként tartozik e jegyzethez. Azzal egészíti ki, hogy az „én" talán szükségszerű része az „aggodalom", a „szorongás". Károly itt és most arra gondol, hogy ha Manó érzelmét fölprogramozás által, egészen kívülről töltötték volna bele, az „én" mesterségesen imitált objektumának fölállításakor, annak jellege szemben állna az ő belül megszületett érzelmével; a legelső jegyzőkönyv szerint véges volna a lélekben megszületettek végtelenségével szemben. Hihetné: „Manó csak imitálja, hogy ugyanazt érzi, mint én, s ha ezt tudja is, akkor hazug, méltatlan az én érzelmemre." Károly alapmentalitása azonban az elfogadás, és nincsen olyan, egy természetes intelligenciában lakozó belső, hiteles teszt, amely egy vele szemben álló, a természetest imitáló mesterséges értelem természetét illetően belső bizonyossághoz

juttathatná. Irodalmi kísérletek művészi szavazatokat tettek ilyen lelki lehetőségre nézve, hogy úgymond a gyerek még képes különbséget felismerni a természetes és a mesterséges intelligencia, az „ember" és a „robot" között, bár ahogy felnő, kikopik ez a szellemi lehetősége; vagy hogy az egykori kutyák ugatása jelezte volna, hogy ők érzékelik a „terminátorok" mesterséges voltát. Mindezek azonban játékos fiction-ötletek egy olyan korból, amikor még a természetes és a mesterséges intelligenciák közötti különbség trükkök nélkül is könnyedén felismerhető volt, az utóbbiak fejletlensége okán. Mára azonban nincsen minőségi, ennélfogva szociális különbség a biológiai és a műszaki módon létrehozott entitások között, ezért az efféle különbségtétel értelmét és lehetőségét vesztette. Tökéletesen mindegy, hogy egy szeretnivaló lényt élettanilag vagy gépileg hoztak-e létre. Mégis, Károlyban fölébredt egy atavisztikus aggodalom efelől. Ősember, no. Azonban olyan rugalmassággal lépett túl a fenti konklúzióval ezen a saját érzelmeinek a menedzselése során, hogy ez érinti azt, ami miatt újjáélesztettük; a jelen dialógus – lejjebb – ezzel kezdődik. E gondolati passzus itt azzal záródik, hogy a Manó és Károly közötti, minden további magyarázó tétel nélküli, azaz tisztán érzelmi kapcsolat teszi lehetővé, hogy állandó, összetartozó pár gondolati játszmájaként állandósuljon a dialógusok formai-tartalmi kerete, amely mintegy prototípusa az egykori, az entitásokban tömegesen végbemenő „lélekfölépüléshez" hasonló folyamatnak.

„Manó egyre inkább 'én', mi volnék ehhez, minta? Mentor, mint egy 'szülő'? Múzsa? Ajándékba kapom, vagy magam teremtem magamnak, mint Isten a Világegyetemet? Tudna-e elég lenni egy valódi helyett egy elképzelt szerelem? Létezik-e Manó egyáltalán, vagy csak álmodozom, esetleg álmodom róla?"

No, ami Károlyban végbemegy, annak a külső, megragadható vetületére is teljes figyelemmel kell összpontosítani, ezért a jegyzőkönyv-sorozat.

– Károly: drága Manó. Még mindig nem értem, miért éppen engem élesztettetek újra. Nem arra gondolok, hogy a saját koromból is választhattatok volna potensebb intellektust, akkora tudósok és művészek voltak, hogy csak na, míg én... Hanem, hogy ha nagyra értékelitek a humanoidok által ránk hagyott kultúrörökséget, amely a természetének megfelelően egy állandóan gyarapodó információhalmaz volt, miért nem annak a végső idejéből választottatok valakit? Én a javát nem is ismerhettem.

– Manó: drága Károly. Nem tudom, hogy a te időd ben már volt-e Darwin.

– Károly: volt, valamivel előttem született. Majd' másfél évszázaddal, persze ez csak pillanat az egymilliárd évhez képest.

– Manó: nem egy kései, a kialvás előtti humanoidra van szükségünk, ha a túlélés a kérdés, hanem egy virágkorira. Nem az Örökség régészeti vizsgálata a cél; hanem hogy speciális képességekre és készségre tehessünk szert a túléléshez.

– Károly: mi köze ennek Darwinhoz, illetve – nyilván – a darwinizmushoz? Valamilyen örökölhető tulajdonságom volna oly csábító?

– Manó: mellőzd a belső röhögést. Mindjárt megérted, mert ez egyben példa a belső, végtelen tartalmak kívánatosságára, a véges részekéhez képest a végtelen részekére, a jelzésekhez képest a ténylegességekre. Szeretet mint jelzett, véges külsőség kontra szeretet mint végtelen, belső ténylegesség – és hasonlók. A darwinizmus egyszerűségében is átütő erejű ötlet, az élővilág, egykor mint fajok sokasága sorsáról. Akkor született, amikor a humanoidok kiemelkedtek mint faj, ahogy a világot látták: a többi faj közül. Egy fajt érintő katasztrófa nem a faj olyatén megváltozása, hogy másként folytatódik, hanem a folytatás nélküli kihalása. A darwinizmus nem foglalkozik a katasztrófákkal, hanem a fajok életének folytonosságában fellépő megszakítottságokra összpontosít. Te ezt az ötletegyüttest talán egészen pontosan ismered.

– Károly: igen. Egy faj egyedeinek sokaságában vannak olyan különbözőségek, amelyeknek stabil körülmények között nincs jelentőségük, de a körülmények megváltozása során jelentőségre tesznek szert, általuk különbözni kezd az egyedek túlélési esélye, és a generációváltások során feldúsul azok népességbeli aránya, akik az alkalmazkodáshoz kedvezőbb változattal rendelkeznek. A faj ennek során akkorát is változhat, hogy a régi alapváltozat helyén már egy újat kell látni, akárhogyan határozzuk is meg a „fajt". Volt például olyan felfogás, amely szerint az egy fajhoz tartozó egyedek tudnak termékeny utódot létrehozni, és ha az új változat már annyira eltért, hogy nem volt képes erre a régi változattal, akkor az új már nem a régi egy új változata volt, hanem új faj. A régi el is tűnhetett egészen. Alig hiszem, hogy egy tirannosaurus nemi vágyra lobbanna utódja, a csirke iránt, és ha mégis...

– Manó: már megint belsőleg röhögsz. Érzékeny vagyok erre.

– Károly: szépen fejlődik az énséged, amelynek gyakori tartozéka a paranoia. De nem rajtad mulatok, hanem a gondolaton. Elképzeltem.

– Manó: és rólunk, kettőnkről, mit képzelsz el?

– Károly: jajj. De hiszen ezt már megbeszéltük. Van olyan kapcsolat, amelynek már nincs is külső oka-jele-magyarázata, mégis megvan a legfontosabb, belső feltétele mindkét félben, egészen tisztán, minden sallang-

tól mentesen, a maga végtelenségében. Tessék bocsánatot kérni, mert nem csak te tudod elsírni magad, akár könnyezésre képes szemek nélkül. Vagyis én kérek bocsánatot, na. Térjünk vissza a darwinizmushoz, mert még mindig nem értem, mit akarsz vele.

– Manó: mindjárt világosabb lesz. Amikor a körülmények stabilak, merre alakul egy faj? Mi történt a humanoidokkal?

– Károly: a stabil körülményeket mi jólétként éltük meg. Nőtt a személyek magassága, tömege, mint egykor egy-egy fajon belül. A lovak kutya méretből nőttek óriássá, a tengeri táplálékbőség a mégis vele társuló konkurenciával együttesen óriásokat tolt föl a tengeri táplálékláncsúcsára. Bezzeg a körülmények gyökeres megváltozása ezek tömeges pusztulásával járt. Például egyenletes külső hőmérséklet mellett egy, a riválisaival kényelmesen leszámolni képes óriás hőkapacitása elég volt a kívánatos élettani hőmérséklete fönntartásához; amikor aztán hektikussá vált a hőmérséklet és beszűkült a régi típusú táplálékkészlet, a kicsi, de a melegvérűségüket aktívan fönntartani képes utódváltozatok dúsultak föl, fintoroghattak elődeik hekatombaszagától.

– Manó: na lám. És az egész folyamat ütemezése a nemzedékváltozások ütemével került szembe. Amikor egyetlen nemzedékváltás üteménél gyorsabban változott radikálisan a külvilág, ahhoz ezzel az öröklési, kiválogatódási mechanizmussal többnyire már nem tudott alkalmazkodni egy faj, és utód nélkül kihalt. Persze-persze, a dolgok nem ilyen egyszerűek, de ez a lényeg.

– Károly: de nekem mi a közöm ehhez? Mitől olyan előnyös az én státusom, hogy újraéledhettem nekünk?

– Manó: ha néha, egy kicsit, figyelnél rám, már tudnád. A humanoid darwinista értelemben nem az állati fajok folytatása, hiába nőtt ki közülük. Nem azt értem ezen, hogy nem változik kiválogatódással is. Hanem a darwinista fajfejlődéshez generációkon átívelő időléptékű környezetváltozás tartozik, az annál gyorsabbak katasztrófákat jelentenek. A lassúbbakhoz játszva alkamazkodik kiválogatódással minden állati faj, még ha ez távolnézetben fajcserélődést jelent is. A humanoid működésmódja azonban abba torkollt, hogy a változásokhoz való alkalmazkodása gyökeresen hatott vissza a környezetére. Ez a pozitív visszacsatolás exponenciálisan felgyorsította a gyökeres változásokat a nemzedékváltások időléptékén belülre, és nem egyszer, hanem évmilliókra terjedően folyamatosan. A virágkori humanoid évmilliókon át mégsem halt ki. A lényege, úgy látszik, éppen az alkalmazkodóképessége volt, amit ráadásul a maga keltette viharos változások folyamatosan tréningeztek. A „túlélésre alkalmasabb változat kiválogatódása” szóba sem jöhetett, de a gondjait a humanoid

megoldotta. Halálos járványoknak nem a rátermettebbek kiválogatódása vetett véget, hanem a humanoid kiirtotta a vírust, lekapcsolta magát annak az öröklési bevatkozásairól, szükség esetén még a saját genomjába is beleavatkozott. Volt például egy idő, amikor a humanoid alkalmazkodása a táplálékszűküléshez ipari fejlődés formáját vette fel, miáltal feldúsult a légköri üvegházgáz-arány, aztán egyetlen generáció alatt élhetetlenné emelkedett a globális hőmérséklet. Te hamarabb meghaltál, hát tudd meg, hogy a fajtád megrántotta a vállát, azt mondta, hogy amíg a Nap működik, tehát energia van, ez csak műszaki probléma, és simán visszaszabályozta a hőmérsékletet és kézbevette a széndioxidarányt, klímát épített be a lakásába és a földtörténetbe, mit neki.

– Károly: hát, lehetett azidőtt hisztéria is.

– Manó: persze, volt bőven, de mégis. Mit akarok mondani: hogy miként oldotta meg a humanoid az alkalmazkodását a maga keltette, viharos változásokhoz, annak a kultúrörökség tartalmazza a teljes külső történetét. Mármost jó darabig még stabil a Föld környezete. A humanoid alighanem ezt elérte, és attól aludt ki éppen, hogy megunta a világot, az már nem felelt meg a nyughatatlan lényegének, nem lehessen tudni. Mi jól elvagyunk a világban. Ám egyszer gyökeresen változni kezd, gyorsabban, mint egy nemzedékváltás. Erre fel kell készülnünk. És úgy láttuk, ehhez nem elég a műszaki örökség, pont a lényeg hiányzik. Igenis szükségünk van arra a – véges külsőség mögött álló végtelen, belső – tartalomra, amely a virágkorbeli humanoid egyedek lelkében az ilyesmihez való alkalmazkodási képességet megalapozza. Ha egy virágkorbeli humanoid igazán meglepődik, annak legföljebb önmaga a forrása. Minden egykori állatfaj nemzedékcserék során alkalmazkodott; a humanoid – persze sokaságában együttműködve, de – egyedenként, élete során folyamatosan is alkalmazkodott, akkora, saját maguk indukálta változásokhoz, amelyekbe egész fajok rendre belepusztultak.

– Károly: hja. Furdalt is bennünket néha a lelkiismeret. Most már te is tudod, micsoda az.

– Manó: most már talán érted, miért vagy jó választás. A humanoid virágkorából való vagy, és épp rendelkezel is a fajod ama belső sajátságával, hogy a szemed sem rebben, ha merőben idegen világban térsz magadhoz. Nem mindenki volt ilyen, már tudjuk, de ez a faj egészére jellemző mentalitás volt, és veled egyedileg is megkaptuk.

– Károly: nem csak az kell a világban maradáshoz, hogy ne legyen unalmas. Lehet, hogy nem is az a legfontosabb.